

ΙΣΑΒΕΛΛΑΣ Ο. ΤΣΑΒΑΡΗ
Βοηθού τῆς Γ' ἔδρας τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΟΒΙΔΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΞΙΜΟ ΠΛΑΝΟΥΔΗ
Η ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ἡ ἐξοικείωση τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴ λατινικὴ λογοτεχνία μεγαλώνει αἰσθητὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Σταυροφοριῶν, ὅταν οἱ πολιτικὲς καὶ οἱ πολιτιστικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς δυὸ κόσμους γίνονται στενωτέρες¹. Στὰ χρόνια αὐτὰ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Βυζαντινῶν γιὰ τὴ λογοτεχνία τῆς Δύσης ἐκδηλώνεται μὲ σειρά μεταφράσεων² ἀπὸ τὰ λατινικὰ στὰ ἑλληνικά, πού ἐπιχειρήθηκαν ἀπὸ Βυζαντινοὺς λογίους, μὲ κορυφαῖο ἀνάμεσά τους τὸν φιλόλογο - μοναχὸ Μάξιμο Πλανούδη³.

Ἡ σημασία τῶν μεταφράσεων αὐτῶν εἶναι ἀξιόλογη τόσο γιὰ τὴ βυζαντινὴ ὅσο καὶ γιὰ τὴ λατινικὴ γραμματολογία, ἀφοῦ ἀποτελοῦν τὰ κυριότερα τεκμήρια πού δείχνουν τὴν ἔκταση τῆς ἀλληλεπίδρασης τῶν δύο γραμματειῶν. Οἱ μεταφράσεις ὅμως αὐτὲς ἔχουν καὶ μία εἰδικότερη φιλολογικὴ σημασία. Καθὼς βασίζονται σὲ ἀρχαῖα χειρόγραφα τῶν λατινικῶν κειμένων, βοηθοῦν σημαντικὰ στὴν ἀνίχνευση τῆς ἱστορίας τῶν κειμένων αὐτῶν καὶ στὴν κριτικὴ ἀποκατάστασή τους. Στὴν περίπτωσι π.χ. τῆς μετάφρασης τῶν *Μεταμορφώσεων* τοῦ Ὀβιδίου ἀπὸ τὸν Μάξιμο Πλανούδη, ὅλες οἱ ἐνδείξεις συνηγοροῦν μὲ τὴν ἄποψη ὅτι τὸ χαμένο σήμερα χειρόγραφο πού χρησιμοποίησε ὁ Βυζαντινὸς λόγιος παρουσιάζει ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ κειμένου τοῦ λατινικοῦ ποιήματος⁴.

Στὴν ὀριστικὴ λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ θὰ βοηθοῦσε ἡ κριτικὴ ἐκδοσι ἢ ἐπανέκδοσι ὅλων τῶν μεταφράσεων, μὲ βάση τὸ σύνολο τῆς χειρόγραφης παράδοσης⁵. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει γίνεи ἀρκετὴ ἐργα-

1. Βλ. Wolfgang O. Schmitt, *Lateinische Literatur in Byzanz. Die Übersetzungen des Maximus Planudes und die moderne Forschung* (Jahrbuch der Oesterreichischen Byzantinischen Gesellschaft, XVII, 1968, σελ. 127 κ.έ.).

2. Βλ. W. O. Schmitt, ὁ.π., σελ. 128 κ.έ., καὶ Adolf Lumpe, *Abendländisches in Byzanz* (Reallexikon der Byzantinistik, I, 4, 303 κ.έ.).

3. Γιὰ τὸ μεταφραστικὸ ἔργο τοῦ Πλανούδη ἡ βασικὴ μελέτη εἶναι τὸ ἄρθρο τοῦ W. O. Schmitt πού ἀναφέραμε παραπάνω.

4. Ἡ ἀξιολόγησι αὐτῆ τοῦ *Codex Planudeus* ἔγινε μὲ βάση τὴ διαπίστωση ὅτι, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο, τὸ χειρόγραφο αὐτὸ διέσωζε ὀρισμένους γραφῆς πού ἀπὸ κάθε ἄποψη εἶναι προτιμότερες ἀπὸ ἐκεῖνες τῶν σωζόμενων χειρογράφων τοῦ Ὀβιδίου. Βλ. τελευταῖα Fr. W. Lenz, *Ovid's Metamorphoses (Prolegomena to a revision of Hugo Magnus edition)*, 1967, σ. 68 κ.έ., καὶ Μ. Παπαθωμῆ-πυλον, *Μ. Πλανούδη, Μετάφρασις τῶν Ὀβιδίου Ἐπιστολῶν*, Ἰωάννινα 1973, σ. IX, σημ. 5. Ἡ ἀντίθετη ἄποψη, ὅτι δηλ. ὁ *Codex Planudeus* παρουσιάζει μικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ λατινικοῦ κειμένου, ἔχει καὶ αὐτὴ τοὺς ὑποστηρικτὲς της. Βλ. J. Irmscher, *Ovid in Byzanz* (Byzantinoslavica, 35, 1974, σελ. 31-32).

5. Βλ. W. O. Schmitt, ὁ.π., σελ. 129 κ.έ.

σία πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Ἔτσι ἔγινε πρόσφατα ἡ ἐπανέκδοση τῆς μετάφρασης τοῦ *Somnium Scipionis* ἀπὸ τὸν Μ. Gigante¹ καὶ τὸν Ἄ. Μέγα², ἡ ἔκδοση τῶν ἀποσπασμάτων τῆς μετάφρασης τῶν *Carmina Amatoria* τοῦ Ὀβιδίου ἀπὸ τὴν Ρ. Ε. Easterling καὶ τὸν Ε. J. Kenney³, ἡ ἐπανέκδοση τῆς μετάφρασης τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἴδιου ποιητῆ ἀπὸ τὸν Μ. Παπαθωμόπουλο⁴ καὶ ἡ ἔκδοση τῆς μετάφρασης τῶν *Δώδεκα Βαθμῶν τῆς Παραχρήσεως* τοῦ Ψευδο - Αὐγουστίνου, πού ἕνα τμήμα της δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν W. O. Schmitt⁵ καὶ ὀλόκληρη ἀπὸ τὸν Γ. Ν. Γιαννάκη⁶. Μὲ τὴ σειρά μας θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ ἐρευνήσουμε τὸ πρόβλημα τῆς χειρόγραφης παράδοσης τῆς μετάφρασης τῶν *Μεταμορφώσεων* τοῦ Ὀβιδίου ἀπὸ τὸν Πλανούδη, ὡς προκαταρκτικὴ ἐργασία γιὰ μία κριτικὴ ἔκδοση τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ἡ ὁποία θὰ βασίζεται στὸ σύνολο τῆς χειρόγραφης παράδοσης. Στὴν πρώτη αὐτὴ μελέτη μας δὲν ἐξετάζουμε τὸ σύνολο τοῦ κειμένου, ἀλλὰ ἐνδεικτικὰ μόνον τὸ Α' καὶ τὸ Η' Βιβλίον τῶν *Μεταμορφώσεων*.

Ἡ πρώτη καὶ μοναδικὴ μέχρι σήμερα ἔκδοση τῆς μετάφρασης αὐτῆς ἔγινε τὸ 1822 ἀπὸ τὸν Fr. Boissonade, πού χρησιμοποίησε δύο μόνον κώδικες, τὸν Parisinus Graecus 2848 καὶ τὸν Parisinus Graecus 28497, καὶ εἰσήγαγε δικές του διορθώσεις ἐκεῖ ὅπου νόμιζε ὅτι τὸ κείμενο νοσεῖ⁸. Ἦδη πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ Boissonade εἶχαν ἐπισημανθῆ ἀπὸ τὸν Fabricius δύο ἄλλοι κώδικες, ὁ Laur. Conv. Soppr. 105 καὶ ὁ Bucarest. Academ. 222, τοὺς ὁποίους ἕμως δὲν ἀξιοποίησε ὁ Boissonade. Στους παραπάνω τέσσερις κώδικες ὁ L. Castiglioni⁹ πρόσθεσε ἄλλους

1. M. Gigante, *Ciceronis Somnium Scipionis in Graecum a Maximo Planude translatum* (La Parola del Passato, 13, 1958, 173-194).

2. Ἄ. Χ. Μέγα, *M. Tulli Ciceronis Somnium Scipionis καὶ ἡ Μετάφραση τοῦ Μάξιμου Πλανούδη*, Θεσσαλονίκη 1973.

3. Ρ. Ε. Easterling — Ε. J. Kenney, *Ovidiana Graeca (Fragments of a Byzantine Version of Ovid's Amatory Works)*, Proceedings of the Cambridge Philological Society, Suppl. n° 1, 1965.

4. Μ. Παπαθωμόπουλου, *Μάξιμου Πλανούδη Μετάφρασις τῶν Ὀβιδίου Ἐπιστολῶν* (Ἰωάννινα, 1973).

5. W. O. Schmitt, *Pseudo - Cyprians De duodecim abusivis saeculi in der Uebersetzung des Maximos Planudes* (Studia Byzantina, Folge II, Berlin 1973, σελ. 13 κ.έ.).

6. Γ. Ν. Γιαννάκη, *Μάξιμου Πλανούδη μετάφραση τοῦ «Περὶ τῶν δώδεκα Βαθμῶν τῆς Παραχρήσεως» τοῦ Ψευδο - Αὐγουστίνου* (Δωδώνη Γ', 1974, σελ. 219-258).

7. Ἡ ἀντιβολὴ τῶν δύο αὐτῶν κωδίκων ἀπὸ τὸν Boissonade δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ παραναγνώσεις. Βλέπε παρακάτω Παράρτημα Ι.

8. Βλέπε παρακάτω Παράρτημα ΙΙ.

9. L. Castiglioni, *Analecta Planudea ad Ovidi Metamorphoses spectantia* (Studi Italiani di Filologia Classica, 18, 1910, p. 189-283).

τρεις, τὸν Ambros. 43 (A 119 sup.), τὸν Ambros. 131 (B 110 sup.) καὶ τὸν Ambros. 690 (Q 91 inf.). Τέλος, ὁ καθηγητῆς Μ. Παπαθωμόπουλος μοῦ ὑπέδειξε τρεῖς ἀκόμη κώδικες, τὸν Vat. Regin. Graec. 132, τὸν Vat. Palat. 338 καὶ τὸν Vat. Graec. 614¹, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικός, ἀφοῦ, ὅπως θὰ δοῦμε, εἶναι γραμμένος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πλανούδη.

Κατάλογος καὶ περιγραφή τῶν κωδίκων

Παραθέτουμε ἐδῶ μία σύντομη περιγραφή τῶν κωδίκων μὲ τὰ *sigla* τοῦ τοῦς δώσαμε :

R : Vaticanus Regin. Graec. 132, 14ου αἰ., χάρτινος, φφ. 1-136. Βλ. H. Stevenson, *Codices Manuscripti Graeci Reginae Suecorum* (Ρώμη, 1888), σελ. 93.

Περιέχει ὀλόκληρη τὴ μετάφραση τῶν *Μεταμορφώσεων*. Στὰ περιθώρια ὑπάρχουν σχόλια γραμμένα ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι. Στὸ φ. 1 διαβάζουμε τὸν τίτλο τοῦ ἔργου : *ὀβιδίου περὶ μεταμορφώσεων ὁ μάλιστα μοναχὸς ὁ ὁ πλανούδης μετήνεγκεν ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἐλλάδα*.

Ὁ γραφέας τοῦ κώδικα αὐτοῦ εἶναι, μέχρι τὸ Βιβλίον ΙΓ', στ. 560 (καὶ φλεγμαινούση πίμπραται τῇ ὄργῃ), φφ. 1-107^v, ὁ ἴδιος ὁ Πλανούδης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ σύγκριση τῆς γραφῆς αὐτῆς μὲ τὴ γραφή τοῦ Marc. 481 (*Anthologia Planudea*), πού, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶναι ἀυτόγραφο τοῦ Πλανούδη². Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ὀφείλεται στὸν καθηγητὴ Alexander Turyn, ὁ ὁποῖος πληροφόρησε σχετικὰ τὸν Δρα Nigel G. Wilson, τοῦ Lincoln College, Oxford, πού μὲ τὴ σειρά του διαβίβασε τὴν πληροφορία στὸν καθηγητὴ Μ. Παπαθωμόπουλο³.

L : Laurentianus Med. Conv. soppr. 105, 14ου αἰ., χάρτινος, 22,5 × 15 ἐκ., φφ. 1-288^v. Βλ. Ang. M. Bandini, *Catalogus Bibliothecae Laur. Medicæae*, (Φλωρεντία, 1768, ἀνατ. Λειψία, 1961), σελ. 18*.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ φ. 4 διαβάζουμε τὸν τίτλο τοῦ ἔργου : *ὀβιδίου περὶ μεταμορφώσεων ὁ μάλιστα μοναχὸς ὁ πλανούδης μετήνεγκεν ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἐλλάδα*, καὶ στὸ φ. 288^v : *τέλος τοῦ περὶ μεταμορφώσεων βιβλίου*. Στὰ φφ. 3^v καὶ 4 βρῖσκουμε, ἀπὸ διαφορετικὸ χέρι, τρεῖς φορὲς

1. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολὺτιμη αὐτὴ ὑπόδειξη, ὁ σεβαστὸς μου καθηγητῆς παρακολούθησε μὲ ἐνδιαφέρον τὴν πορεία τῆς ἔρευνάς μου καὶ τὴ σύνταξη τῆς μελέτης αὐτῆς. Ὑποχρέωσή μου θεωρῶ νὰ τοῦ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου.

2. Πρβλ. τὸν πίνακα πού παραθέτουμε στὸ τέλος.

3. Πρβλ. Μ. Parathomopoulos, *A propos de la métaphore Planudéenne des Héroïdes d'Ōvide* (Τιμητικὸς Τόμος Σ. Γ. Καψωμένου, Θεσσαλονίκη, 1973), σελ. 118 σημ. *.

τὴν ὑπογραφή: γεώργιος ὁ χουσοκόκηης καὶ στὸ φ. 4 τὴν ὑπογραφή: ἰω-
άνν(ης) ἀναγνωστῶν.

A: Ambrosianus 43 (A 119 sup.), 14ου αἰ., χάρτινος, 28 × 20,5
ἐκ., φφ. III + 162. Βλ. Martini - Bassi, *Catal. codicum graecorum Bibl.
Ambrosiana* (Μιλάνο, 1906), σελ. 52-53.

Περιεχόμενα: 1. ὀβιδίου περὶ μεταμορφώσεων ὁ μᾶξιμος μοναχὸς ὁ
πλανούδης μετήνεγκεν ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἐλλάδα (φφ. 1-126^v).

2. ὀβιδίου ἐπιστολαὶ ὡς μετήνεγκεν ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἐλ-
λάδα μᾶξιμος μοναχὸς ὁ πλανούδης (φφ. 127-162).

B: Bucarest. Academ. 222, 14ου-15ου αἰ., χάρτινος, 26 × 19 ἐκ.,
φφ. 1-317 + 4 φύλλα λευκὰ στὴν ἀρχή. Βλ. C. Litzica, *Biblioteca Acade-
miei Române Catalogul manuscriselor Grecesti* (Βουκουρέστι, 1909), σελ.
111.

Περιεχόμενα: 1. Ἡ μετάφραση τῶν *Μεταμορφώσεων* (φφ. 1-315).
Ὁ τίτλος εἶναι δυσανάγνωστος, γιατί ὑπάρχει μιὰ κηλίδα, ποὺ πιθανόν
προέρχεται ἀπὸ ὑγρασία, στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ κώδικα.

2. (γνώμαι) *χρησιμοὶ κάτωως ῥωμαίου ὡς ἐκ τῆς λατίνων (φωνῆ)ς*
*εἰς τὴν ἐλλάδα μετήνεγκεν ὁ φιλοσοφώτατος, [...]*τατος μοναχὸς κὼρ μᾶ-
ξιμος ὁ πλανούδης (φφ. 315^v-317).

C: Vaticanus Graec. 614, 15ου αἰ., 29,5 × 22 ἐκ., φφ. 1-162 (1-
126 χάρτινα, 127-162 μεμβράνινα). Βλ. R. Devreesse, *Codices Vaticani
Graeci*, τόμ. III (Βατικανό, 1950), σελ. 22.

Ὁ κώδικας περιέχει ἔργα διαφόρων συγγραφέων. Ἀπὸ τὶς *Μετα-
μορφώσεις* περιέχει μόνο τὰ δύο πρῶτα βιβλία (τὸ Β' βιβλίον μέχρι τὸ στί-
χο 240: *ζητεῖ μὲν ἡ βοιωτία τὴν δίρκην ἄργος δὲ τὴν ἀμυμώνην*), τὰ ὁ-
ποῖα καταλαμβάνουν τὰ φύλλα 135^v - 142^v. Στὴν ἀρχή τοῦ φύλλου 135^v
ὑπάρχει ὁ τίτλος τοῦ ἔργου: *ὀβιδίου ποιητοῦ περὶ μεταμορφώσεων ὁ μᾶ-
ξιμος μοναχὸς ὁ πλανούδης μετήνεγκεν ἐκ τῆς τῶν λατίνων φωνῆς εἰς τὴν
ἐλλάδα*.

Q: Ambrosianus 690 (Q 91 sup.), 15ου αἰ., μεμβράνινος, 29 × 22
ἐκ., φφ. II χάρτ. + 196 + 1 χάρτ. Βλ. Martini - Bassi ὁ.π., σελ. 796-797.

Ἡ ἀρχή τοῦ Α' Βιβλίου μέχρι τὸ στίχο 58 (ὁ τοῦ κόσμου δημιουργ-
γὸς ἔχειν συνεχώρησε τὸν αἶερα), δηλ. τὰ φφ. 3-3^v, ξαναβρίσκονται στὰ φφ.
195-195^v. Ἐπίσης οἱ στίχοι 420-449 (ὡσπερ ἐκ νηδύος ἠδξάνετο μητρι-
κῆς — ταινία δὲ οἱ συνέσφιγγεν ἀτάκτως τοὺς πλοκάμους), δηλ. τὰ φφ. 10-
10^v, ξαναβρίσκονται στὰ φφ. 196-196^v.

Στὴν φᾶ τῶν φύλλων 2^v καὶ 3 ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή: τοῦ νικολάου
στρετρονίου, καὶ στὴν φᾶ τοῦ φ. 2 ἡ χρονολογία: *adi 10 marzo 1467*.

Στὴν ἀρχή τοῦ κώδικα ἔχουν προστεθῆ δύο φύλλα, γραμμένα ἀπὸ
διαφορετικὸ χέρι, ποὺ προέρχονται προφανῶς ἀπὸ ἄλλο κώδικα καὶ περι-

έχουν τοὺς στίχους 1-58 (ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς ἔχειν συνεχώρησε) καὶ 421-449 (ὥσπερ ἐκ κηδύος ἠδξάνετο μητρικῆς — ὅς τις ποτε χερσὶν ἢ ποσὶν ἦ) τοῦ Α' Βιβλίου. Τὸν κώδικα αὐτὸ τὸν ὀνομάσαμε Q¹.

I: Ambrosianus 131 (B 110 sup.), τέλους 15ου — ἀρχῶν 16ου αἰ., χάρτινος, 23,7 × 17, φφ. 1-264^v, γραμμένος ἀπὸ τὸν Bartolomeo Comparini. Βλ. Martini - Bassi, ὁ.π., σελ. 145-146.

Στὸ φ. 1 ὑπάρχει ὁ τίτλος τοῦ ἔργου: ὀβιδίου περὶ μεταμορφώσεων ὁ μάλιστα μοναχὸς ὁ πλανούδης μετήνεγκεν ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἐλλάδα.

P: Parisinus Graec. 2848, τέλους 15ου - ἀρχῶν 16ου αἰ., χάρτινος, φφ. 1-340, γραμμένος ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Σουλιάρδο. Βλ. H. Omont., *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale* (Παρίσι, 1888), σ. 49.

Στὸ φ. 340^v διαβάζουμε τὰ περιεχόμενα τοῦ κώδικα: τάδε ἔνεστιν ἐν τῆδε τῇ βίβλω: μάλιστα τοῦ πλανούδη μετάφρασις τῶν ἱε βιβλίων ὀουιδίου μεταμορφώσεων: τοῦ μετάφρασις τῶν ὀουιδίου ἠρωϊδῶν ἐπιστολῶν ἀπασῶν: καὶ πλέον οὐδέν. Οἱ Μεταμορφώσεις καταλαμβάνουν τὰ φύλλα 1-264 καὶ οἱ Ἡρωϊδες τὰ φύλλα 265-340.

G: Parisinus Graec. 2849, 16ου αἰ., χάρτινος, φφ. 1-137^v, γραμμένος ἀπὸ τὸν κωδικογράφου Κωνστάντιο. Βλ. H. Omont. ὁ.π., σ. 49.

Περιλαμβάνει τὰ ὀκτῶ πρῶτα Βιβλία (τὸ ὄγδοο Βιβλίον μέχρι τὸ στίχο 714: τάχα δὲ καὶ τὴν τοῦ τόπου διηγουμένων) τῆς μετάφρασης τῶν *Μεταμορφώσεων*. Στὴν ἀρχὴ τοῦ φ. 1 ὑπάρχει ὁ τίτλος τοῦ ἔργου: περὶ τῆς ἀκοσμίας καὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ παντός, καὶ τοῦ χροσσοῦ γένους, ἱστορία ὀβιδίου μεταμορφώσεως, ἣν μετήνεγκεν ἀπὸ λατινικῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν (ἐλλάδα^{sl}) φωνήν, μάλιστα ὁ πλανούδης.

V: Vaticanus Palat. 338, 16ου αἰ., χάρτινος, φφ. 1-127, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ πρῶτα σαράντα ἐπτὰ ἔχουν φθαρῆ ἀπὸ τὴν ὑγρασία. Βλ. H. Stevenson, *Codices Manuscripti Palatini Graeci Bibl. Vaticanae* (Ρώμη 1885) σελ. 196.

Περιλαμβάνει, ὅπως καὶ ὁ κώδικας G, τὰ ὀκτῶ πρῶτα Βιβλία (τὸ ὄγδοο Βιβλίον μέχρι τὸ στίχο 714: τάχα δὲ καὶ τὴν τοῦ τόπου διηγουμένων) τῆς μετάφρασης τῶν *Μεταμορφώσεων*. Ἀπὸ τὸ Α' Βιβλίον ἔχει ἐκπέσει ἡ ἀρχή. Τὸ κείμενο ἀρχίζει ἀπὸ τὸ στίχο 44 (κλάδοις σκέπεσθαι καὶ πετρώδεις ἀρωρείας ἀνίστασθαι).

Ο ΑΡΧΕΤΥΠΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ R

Ὅπως εἶναι φυσικό, ὁ αὐτόγραφος τοῦ Πλανούδη εἶναι ὁ ἀρχέτυπος τῶν δέκα σωζόμενων κωδίκων τῆς μετάφρασης τῶν *Μεταμορφώσεων*. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ κώδικας αὐτός, ἐνῶ

δέν παρουσιάζει κανένα λάθος, δίνει πάντα τὴν ὀρθὴ γραφή, συμφωνώντας ἄλλοτε μὲ τὴ μία καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὶς δύο οἰκογένειες στὶς ὁποῖες, ὅπως θὰ δοῦμε, κατανέμονται οἱ ὑπόλοιποι ἑννέα κώδικες.

Οἱ ἀκόλουθες περιπτώσεις, ὅπου οἱ κώδικες A B C G L I P Q καὶ V παρουσιάζουν κοινές γραφές ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ κώδικες αὐτοὶ κατάγονται ἀπὸ ἓνα κοινὸ χαμένο πρόγονο, ποῦ θὰ τὸν ὀνομάσουμε a καὶ ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὸν R :

I, 557 μὴ δύνῃ γυνὴ R : γυνὴ μὴ δύνῃ ; 559 ἔξουσι Δάφνη R : ἔξουσιν ᾧ Δάφνη ; VIII, 17 Νίσου R : Νείσου ; 508 νῦν δ' ἡ στοργὴ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ μητρῶον ὄνομα κάμπει R : νῦν δ' ἡ στοργὴ καὶ τὸ μητρῶον ὄνομα τὴν ψυχὴν κάμπει ; 530 αὐτοῦ R : αὐτοῦ ; 647 ὁ R : δ.

Ἔστι κανένας ἀπὸ τοὺς κώδικες A B C G L I P Q καὶ V δέν εἶναι ὁ ὑπαρχέτυπος τῶν ἄλλων θὰ τὸ διαπιστώσουμε εὐθὺς ἀμέσως.

Οἱ κώδικες A B C G L I P Q καὶ V χωρίζονται σὲ δύο οἰκογένειες : ἡ μία, ποῦ τὴν ὀνομάζουμε b, περιλαμβάνει τοὺς κώδικες A I καὶ L ἢ ἄλλη, ποῦ τὴν ὀνομάζουμε c, περιλαμβάνει τοὺς κώδικες B C G P Q καὶ V. Τὸ χωρισμὸ αὐτὸ τὸν ἐπιβάλλουν τὰ κοινὰ λάθη (*errores coniunctivi*) τῶν κωδίκων A I L ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, καὶ τῶν κωδίκων B C G P Q καὶ V ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ b

Οἱ κώδικες A I L παρουσιάζουν κοινὰ λάθη, ἐνῶ στὰ ἴδια χωρὶα οἱ κώδικες B C G P Q καὶ V δίνουν τὴ σωστὴ γραφή, συμφωνώντας μὲ τὸν ἀρχέτυπο R¹.

I, 172 ἀναπεπταμέναις : ἀναπεταμέναις A I L ; 359 ψυχὴ νῦν : νῦν ψυχὴ C Q ψυχὴ A I L ; 363 ἀνανεώσασθαι τέχναις : τέχναις ἀνανεώσασθαι A I L ; 434 ἀμέλει δὴ : ἀμέλει δὲ A I L ; 529 ὠθουμένην : ὠθουμένη A I L ; 564 ἀκείρεκόμης : ἀκείροκόμης A I L ; 689 γοῦν : δ' οὖν A I L ; 693 δὲ : om. A I L ; 747 νειλῶω : νειλῶ A I L.

VIII, 88 τοσοῦτο : τοσοῦτω A I L ; 104 θαλάττη : θαλάσση A I L ; 170 κατέκλεισε : κατέκλεισαν A I L ; 228 ἀπολαμβάνει : ὑπολαμβάνει A I L ; 258 ἔγγιστά τε : ἔγγιστά γε A I L ; 271 ἱκετεύσασα : ἱκετεύουσα A I L ; 274 τῷ διονύσῳ : διονύσῳ A I L ; 359 τραύματα : τραῦμα A I L ; 415 δὲ δεῦτερον : δεῦτερον δὲ A I L ; 509 νικήσετε : om. A I L ; 557 κατεβάπτισε : κατεβάπτιζε A I L ; 581 ἱερεῖα : ἱερεῖα A I L ; 645 ὑπέθηκεν : ἐπέθηκεν A I L ; 712 τούτων : τούτω A I L ; 732 ἀνθρώποι : οἱ ἀνθρώποι A I L ; 749 τρεῖς : τρεῖς A I L ; 759 καὶ : om. A I L ; 812 πείνης : πίνης A I L ; 828 ἀπέωσθη (- ὦθη P) : ἀπώσθη A I L ; 839 αὐτῷ δίδοται : αὐτὸ δίδοται A I L ; 842 τόπος : κόπος A I L ; 873 ὡς βοῦς : βοῦς A I L.

Ἡ οἰκογένεια b χωρίζεται σὲ δύο ὁμάδες : ἡ μία περιλαμβάνει τοὺς κώδικες I καὶ L, καὶ ἡ ἄλλη τὸν κώδικα A. Ἡ κατὰταξὴ τῶν κωδίκων

1. Στους καταλόγους ποῦ ἀκολουθοῦν δὲν περιλάβαμε ὅλες τὶς γραφές, ἀλλὰ μόνο τὶς σπουδαιότερες καὶ τὶς ἀπόλυτα ἐνδεικτικές.

Ι και L στην ίδια ομάδα αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι κώδικες αυτοί παρουσιάζουν τα ίδια χάσματα και κοινά διαχωριστικά λάθη, ενώ ο Α δίνει αντίστοιχα, μαζί με τους υπόλοιπους κώδικες, τη σωστή γραφή¹.

I. Χάσματα.

I, 119 Τότε δη *usque ad* παραμένοι (159) *om.* I L ; 379 γένους *usque ad* μορφαῖς (416) *om.* I L.

II. Κοινά διαχωριστικά λάθη.

I, 1 καινά : κενά I L ; 32 ἐκεῖνος : ἐκεῖνος ὅς I L ; 46 διαιροῦσι : τὴν γῆν ἐπιθλίβουσι I L ; 58 τι : τις I L ; 71 ἤρξατο : ἤρξαντο I L ; 98 οὐκ εὐθεῖα : οὐδ' εὐθεῖα I L ; 100 μαλακὰς : μαλθακὰς I L ; 112 χλωρᾶς : χλωροῦ I L ; 165 λυκαονείας : λυκαονίας I L ; 241 οὐ : οὐ I L ; 313 παιδίων : παιδίων I L ; 355 δῆμος : ὁ δῆμος I L ; 372 ἐσθῆτας : αἰσθῆτας I L ; 455 νευρᾶς : νεβρᾶς I L ; 463 πρὸς δὴ : πρὸς δέ I L ; 471 τὸν δόνακα : τοῦ δόνακος I L ; 498 τύχοιεν : τύχειεν I L ; 681 βλέπεις : βλέπειν I L.

VIII, 35 ὑγιοῦς : ὑγειοῦς I L ; 45 ἀλγῶ μὲν : ἀλγῶμεν I L ; 60 ἐγῶμαι : ἐγῶμαι I L ; 99 ὄντως : οὕτως I L ; 107 ἐκτείνουσά : ἐκτείνασά I L ; 113 ἐγκαταλειφθεῖσα : ἐγκαταληφθεῖσα I L ; 117 ἐπετείχισα (- χησα P V) : ἀπετείχισα I L ; 136 νῦν νῦν οὐ : νῦν οὐ I L ; 165 θαλάσσης : θαλάττης I L ; 170 ἀκταίω : ἀνακταίω I L ; 250 κάκ : καί I L ; 291 θρηνήσοντος : θρηνήσαντος I L ; 329 λόχημῃ : λόγχημῃ I L ; 357 νευρᾶς : νεβρᾶς I L ; 373 περιβλεπτοι : *om.* I L ; 408 κεράτινον (- τιννον Q) : κεράτιον I L ; 484 μῦσει μῦσος (μῦσος G P V) : μίσει μῖσος I L ; 499 θεσμά : δεσμά I L ; 530 καὶ κατενεχθεῖς : κατενεχθεῖς I L ; 539 πρ. κόνιν : κλίνην I L ; 605 ἐνήχeto : ἐνείχeto I L ; 642 φυλλάδι : φυλλάσι I L ; 775 παρεθεῖσα : παραθεῖσα I L ; 793 αὐτήν : ταύτην I L ; 841 ἐν ταυτῶ : ἐν αὐτῶ I L ; 858 ἀγκίστρον : τοῦ ἀγκίστρον I L ; 859 σεσοβημένη : σεβομένη I L ; 875 κατηνάλωσε : *om.* I L.

Σχέση τῶν κωδίκων Ι καὶ L

Ὁ κώδικας Ι καταγεται ἀπὸ τὸν L, γιατί ὄχι μόνον ἐπαναλαμβάνει τὰ λάθη τοῦ L, ἀλλὰ καὶ ἀφήνει κενὰ ἐκεῖ ὅπου ὁ L εἶναι φθαρμένος· ἐπὶ πλεον ὁ Ι, ποὺ δὲν δίνει ποτὲ καλύτερη γραφὴ ἀπὸ τὸν L, παρουσιάζει διαχωριστικὰ λάθη ποὺ δὲν ὑπάρχουν στὸ πρότυπὸ του.

I. Κενά.

I, 13 ab μακρῶ *usque ad* λώματι *evan. in* L : *om.* I, *spat. rel.* ; 15 ab ἔνθα *usque ad* ὀμοῦ καὶ *evan. in* L : *om.* I, *spat. rel.* ; 34 ab τὴν γῆν *usque ad* ἰσοστάσιος *evan. in* L : *om.* I, *spat. rel.* ; 35 ab εἶδος *usque ad* εἶτα δὲ (v. 36) *evan. in* L : *om.* I, *spat. rel.*

II. Διαχωριστικὰ λάθη τοῦ Ι.

I, 61 καὶ (*om.* G V) τὴν : καὶ εἰς τὴν Ι ; 102 καὶ : *om.* Ι ; 170 ὄνομα : οὖνομα Ι ; 192 εἰσὶ μοι : εἰμὶ εἰσὶ μοι Ι ; 219 εἶλκε : εἶλε Ι ; 228 ἀ : τὰ ἀ Ι ; 300 αἰσχραί :

1. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποκλείει τὴν ἐξάρτηση τοῦ Α ἀπὸ τὸν L.

Ισχυραί Ι; 309 δὴ καὶ λόφους: δὲ καὶ ψόφους Ι; 363 πατρώαις: πρώταις Ι; 597 ἔφρουγεν: ἔφρουγε Ι; 692 ἐνέπαιζεν: ἐνέπαιζεν Ι; 711 τε: δὲ Ι; 750 δὴ: δὲ Ι.

VIII, 12 ἔταλαντεύετο (ταλ - G): ἔταλαντεύοντο Ι; 15 τὴν ἐπίχρυσον: τὴν νόκτα ἐπίχρυσον Ι; 83 μεθ' ἡμέραν: καθ' ἡμέραν Ι; 88 τὸ ἐπὶ τῇ χάριτι: τῇ ἐπὶ τῇ χάριτι Ι; 89 πρὸς δν: πρὸς Ι; 115 ἀποκέκλεισται (ὕποκ - G V): ἀκορὲ ἀποκέκλεισται Ι; 119 ἀπείργεις: ἀπείργει Ι; 374 τὴν τῶν ὀρώντων ὄψιν: μὲν τῶν ὀρώντων ὄψιν Ι; 427 μέρει: μένει Ι; 498 συγκατασπάτω (- το V): συγκατασπεύτω Ι; 576 μὴ μία: καὶ μία Ι; 660 ἀναζωσαμένη: ἀναζωμησά L ἀναζωμένη σα Ι; 779 πενθοῦσαι (om. B): πενθοῦσι Ι; 824 ἔσαινε: ἔσανε Ι.

Σχέση τῶν κωδίκων Α καὶ L

Ὁ κώδικας L δὲν κατάγεται ἀπὸ τὸν Α, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει διαχωριστικὰ λάθη:

I, 45 τοσαῦται: τοσαῦτα Α; 120 ἐκπεύρωτο: ἐπεπύρωτο Α; 168 ἔστι δέ τις: ἔστι τίς δε Α; 294 κινεῖ: κινεῖν Α; 327 ἀμέμπτους: ἀμέπτους Α.

VIII, 191 δν τρόπον: δν τρόπον Α; 273 φασιν: φησιν Α; 365 ἐπὶ τάδε: ἐπὶ τὰ δὲ Α; 544 παρασκευάσσα: παρασκευάσασαι Α; 604 ἐτάραξεν: ἐτάραξεν Α; 608 περικαρδίω (περκ - P): περικαρδίως Α; 685 δν: ὦν Α; 788 ἐσχατιαῖς τῆς σκυθίας: τῆς σκυθίας ἐσχατιαῖς Α; 806 συνέχεσθαι: συνέσχεσθαι Α; 820 φλεψί: βλεψί Α; 859 εὐτελεῖ: εὐτελεῖ Α; 868 ἔστη γυνή: ἐστὶ γυνή Ι L γυνή ἐστίν Α.

Τὰ διαχωριστικὰ λάθη πού παρουσιάζει καθένας ἀπὸ τοὺς κώδικες Α καὶ L ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ κώδικες αὐτοὶ κατάγονται ἀπὸ ἓνα χαμένο κοινὸ πρόγονο, πού τὸν ὀνομάζουμε b.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ c

Οἱ κώδικες B C G P Q καὶ V¹ παρουσιάζουν κοινὰ λάθη, ἐνῶ στίς ἀντίστοιχες περιπτώσεις οἱ κώδικες A I L δίνουν τὴ σωστὴ γραφή, συμφωνώντας μὲ τὸν ἀρχέτυπο R.

I, 94 οὐπω δὴ: οὐπω δὲ C Q οὐπω G P V; 224 νυκτὸς δὴ: νυκτὸς δὲ C G P Q V; 339 τότε δὲ δὴ: τότε δὴ B C G P Q V; 562 κἀν: καὶ B C G P Q V; 569 τοῦτο δὴ: δὴ τοῦτο B C G P Q V.

VIII, 53 καταβαλομένην: καταβαλλομένην B G P Q V; 74 τὸ τῷ τοσοῦτω: τὸ τοσοῦτω B P Q V τῷ τοσοῦτω G; 734 κέρα: κέρατα B G P Q V.

Οἱ κώδικες τῆς οἰκογένειας c χωρίζονται σὲ δύο ομάδες: τὴν d, πού περιλαμβάνει τοὺς κώδικες C Q καὶ Q¹, καὶ τὴν f, πού περιλαμβάνει τοὺς κώδικες B G P καὶ V.

Ἡ ομάδα d

Ἡ κατάταξη τῶν κωδίκων C Q καὶ Q¹ στὴν ἴδια ομάδα ἀπο-

1. Οἱ στίχοι 1 ἕως 43 (κλάδοις) τοῦ Α' Βιβλίου λείπουν στὸν κώδικα V, ἐνῶ οἱ στίχοι 37 (περιζωννυμένης) ἕως 283 (τὴν γῆν, ἡ δ') λείπουν στὸν κώδικα B. Ἐπίσης οἱ στίχοι 19 (ἐπολέμει) ἕως 28 (τῷ τόπῳ) εἶναι φαρμαμένοι στὸν κώδικα B.

δεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ κώδικες αὐτοὶ ἔχουν κοινὰ διαχωριστικά λάθη:

I, 3 κάκ πρώτης: κάκ τῆς πρώτης C Q Q¹; 5 καὶ γῆν: om. C Q Q¹; 24 ἐπει δὲ δῆ (ἐπειδὴ δὲ G): ἐπει δὲ C Q Q¹; 31 περιέσφιξε (περιέφιγξε I): περιέσφιξε C Q Q¹; 41 θάλασσαν: θάλατταν C Q Q¹; 57 οὐκ: om. C Q Q¹; 72 μηδεῖς: τις¹ C Q; 77 πάντων ἀν: ἀν πάντων C Q; 84 καὶ δὴ καὶ τῶν: καὶ δὴ τῶν C Q; οὐπω δὴ (δῆ om. GPV): οὐπω δὲ C Q; 109 αὐτομάτη τε: αὐτομάτη γάρ C Q; 114 καὶ: om. C Q; 120 πιληθεις: σπιληθεις C Q; 132 τοῖς ἀνέμοις ὁ ναύτης: ὁ ναύτης τοῖς ἀνέμοις C Q; 132 καλῶς ἦν: ἦν καλῶς C Q; 139 στυγίοις: στυγείοις C Q; 140 τὰ τῶν κακῶν: τὰ κακῶν C Q; 159 φυλῆς: φύσεως C Q; 194 μήπω: οὐπω C Q; 200 τὸν τοιαῦτα: τὸν τὰ τοιαῦτα C Q; 208 δέ: om. C Q; 222 φανερά (φανερά P): ἀληθεῖ C Q (in. mg. add. C γρ. φανερά); 244 μὲν: om. C Q; 253 πᾶσαν γῆν: πᾶσαν τὴν γῆν C Q; 259 βέλη μὲν: βέλη C Q; 294 κινεῖ (κινεῖν A) νῦν: ἐκεῖ κινεῖ C Q; 298 καὶ ὑποκειμένας: ὑποκειμένας C Q; 319 σὺν τῇ τοῦ: σὺν τοῦ C Q; 323 ἐκείνης: ἐκείνη C Q; 324 ὕδασι: ὕδατι C Q; 331 τοῦ πελάγους: τῆς θαλάττης C Q; 354 ἦν ἀνατολή: ἦν ἡ ἀνατολή C Q; 356 αὐτῇ τε: αὐτῇ δὲ C Q; 359 ψυχὴ νῦν (νῦν om. A I L): νῦν ψυχὴ C Q; 363 ἀνθρώπους: τοὺς ἀνθρώπους C Q; 374 ἴσταντο: ἴστανται C Q; 381 τοῦτον: τοῖονδε C Q; 389 ἐν ἑαυτοῖς: πρὸς ἑαυτοὺς C Q; 391 ψευδῆς εἶπεν ἡμῖν ἐστίν: ψευδῆς ἐστὶν εἶπεν ἡμῖν C Q; 394 κελουόμεθα: κελουόμενα C Q; 411 κἀν: καὶ C Q; 419 τέναγος ἅπαν: τέναγος ἅπαντα C Q; 421 καὶ τι: καὶ τοι C Q Q¹; 431 τούτων: τούτοιν C Q Q¹; 455 ἐμβληθείσης: ἐκβληθείσης C Q; 474 ἐρώτος: ἐρωτος C Q; 493 πίπραται: μπίπραται C Q (πρβλ. καὶ στ. 496); 520 τραῦμα: τραύματα C Q; 521 ἱατρικὴ: ἡ ἱατρικὴ C Q; 550 περιζώννυνται: περιζώννυσθαι C Q; 558 ὄντας: ὅμως C Q; 578 πρότερον: πρότερον C Q; 622 πᾶν: τὸ πᾶν C Q; 631 δεσμοῖς: δεσμὰ C Q; 633 ἐπὶ γῆς: om. C Q².

Σχέση τῶν κωδίκων τῆς ομάδας d

Οἱ κώδικες C Q καὶ Q¹ χωρίζονται σὲ δύο δευτερεύουσες ομάδες: στὴν πρώτη ἀνήκει ὁ κώδικας C καὶ στὴν ἄλλη οἱ κώδικες Q καὶ Q¹. Στῇ χάραξ τῆς διαχωριστικῆς αὐτῆς γραμμῆς ὀδηγοῦν τὰ διαχωριστικά λάθη τοῦ κώδικα C ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τῶν κωδίκων Q καὶ Q¹ ἀπὸ τὸ ἄλλο.

I. Διαχωριστικὰ λάθη τοῦ κώδικα C.

I, 287 συναρπάζουσιν: ξυναρπάζουσιν C; 538 καταλιμπάνει: καταλιμπάνω C; 559 κιθάρα: κοθάρα C; 575 ἄνθρω: ἄτρω C; 674 εἰς γῆν: εἰς τὴν γῆν C; 679 ἐνιδρυνθῆναι: ἐνιδρυθῆναι C; 683 τὴν ἡμέραν παριοῦσαν: παριοῦσαν τὴν ἡμέραν C; 684 φυλάττοντας: φυλάσσοντας C; 691 αἰ νύμφαι: καὶ νύμφαι C; 707 ἐν τῷ δόνακι: τῷ δόνακι C; 721 τὰ θ' (τὰ δ' G V) ἑκατὸν: τὰ τε ἑκατὸν C; 734 ταῖς χερσὶ: om. C; 753 Ἰναχίδης: ἡρακλείδης C; 767 βραχίονας: βραγχιόνας C.

1. Στὰ σημεῖα ὅπου ὁ Q¹ λείπει παραθέτουμε τὰ λάθη τῶν κωδίκων C καὶ Q ὡς ἀντιπροσωπευτικά τῆς ομάδας d.

2. Περιορίζομαστε σὲ γραφῆς τοῦ Α' Βιβλίου γιατί ὁ C καὶ ὁ Q¹ δὲν σώζουσι τὸ Η' Βιβλίον.

II. Διαχωριστικά λάθη¹ τῶν κωδίκων Q καὶ Q¹.

I, 29 τὰ βαρέα : τὰ δὲ βαρέα Q Q¹ ; 43 φάραγγας : φάραγκας Q Q¹ ; 44 ἀνίστασθαι : ἀνείστασθαι Q Q¹ ; 46 ἐπιθλίβουσιν : θλίβουσιν Q Q¹ ; 58 τὸν ἀέρα : om. Q ; 89 ὄπερ : ὀ Q ; 97 τάφροι : τάφοι Q ; 136 μακρῶ : καὶ μακρῶ Q ; 184 τῶ οὐρανῶ : τῶν οὐρανῶν Q ; 228 ἡμιθνήτος : ἡμιθνήτως Q ; 231 σποδὸν : σπονδὸν Q ; 232 αὐτὸς δὲ δῆ : αὐτὸς δὲ Q ; 268 νεφέλας : om. Q ; 306 ταχίνοι : ταχυνοί Q ; 340 ἐπεὶ : ἐπὶ Q ; 373 μετεωρότερα : μετεωρότατα Q ; 429 μὲν τι : μὲν τοι Q Q¹ ; 430 εὐκρασίαν : εὐκρασίας Q Q¹ ; 439 ἀγνοούμενε : ἀγνοούμεναι Q Q¹ ; 458 οἴπερ : εἴπερ Q ; 485 προσαγωγότεραις : προσαγωτέραις Q ; 503 ταχυτέρα : τραχυτέρα Q ; 503 κούφης : κούφη Q ; 506 τρεμούσαις : πολεμούσαις Q ; 535 προσεζομένω : πρὸς δεζομένω Q ; 614 ἔρωτᾶ : ἔρωτος Q ; 620 τῇ κοινωνῶ : τῶ κοινωνῶ Q ; 648 ἀν διεξῆει : αὐτοῦ διεξῆει Q ; 678 καινῆς : βαινῆς Q ; 688 νεωστὶ δῆ (δῆ om. G P V) : νεωστὶ δὲ Q ; 697 ταύτη τὸ : ταύτην τῶ Q ; 718 ἡμαχμένον : ἡγμαμένην Q.

Τὰ παραπάνω δεδομένα ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ κώδικες C Q καὶ Q¹ κατὰγονται ἀπὸ ἓνα χαμένο κοινὸ πρόγονο, ποῦ τὸν ὀνομάζουμε d.

Σχέση τῶν κωδίκων Q καὶ Q¹

*Ἄν καὶ τὸ περιορισμένον ὕλικὸ ποῦ δίνει ὁ κώδικας Q¹ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει τῇ συναγωγῇ ἀδιάσειστων συμπερασμάτων, τὰ διαχωριστικὰ λάθη τῶν Q καὶ Q¹ δείχνουν ὅτι οἱ κώδικες αὐτοὶ δὲν κατὰγονται ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο.

I. Διαχωριστικά λάθη τοῦ Q.

I, 32 διοικηθεῖσαν : διοικησθεῖσαν Q ; 425 στραφεΐσης : στραφίσης Q ; 445 ἐξαλειφθῆναι : ἐξαλειφθεῖναι Q.

II. Διαχωριστικά λάθη τοῦ Q¹.

I, 25 συνέδησε : συνέδεισε Q¹ ; 33 διώρισε καὶ διωρίσας : διώρησε καὶ διωρήσας Q¹ ; 47 συγκεκλεισμένον : συγκεκλυσμένον Q¹ ; 439 δράκον (δράκων P G) : δράκου Q¹.

*Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ συνάγεται ὅτι οἱ δύο κώδικες κατὰγονται ἀπὸ ἓνα χαμένο κοινὸ πρόγονο, ποῦ τὸν ὀνομάζουμε e.

*Ἡ ομάδα f

*Ἡ ομάδα f περιλαμβάνει, ὅπως εἶδαμε, τοὺς κώδικες B G P καὶ V. Ἡ κατὰταξίς αὐτῶν τῶν κωδίκων στὴν ἴδια ὁμάδα ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ κοινὰ λάθη τους².

I, 365 θνητῶν : θνητὸν B G P V ; 397 πειρᾶσαι : διαπειρᾶσαι (διαπειράσαι G) B G P V ; 400 εἶη : ἀν εἶη B G P V ; 453 δέδωκεν : ἔδωκεν B G P V ; 471 ὁ δ' αὐ φυγα-

1. Παραθέτουμε ἐδῶ τὰ λάθη τοῦ Q καὶ στὰ σημεῖα ἐκεῖνα ὅπου λείπει ὁ Q¹ ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς ὁμάδας e.

2. Πρὸβλ. σελ. 394, σημ. 1.

δεύει: δ δ' οὖν φυγαδεύει B G P V; 501 πλέον ἤ: ἤ B G P V; 616 αἰτεῖται: αἰτεῖ B G P V; 619 μεταπίθεται: ἀναπίθεται B G P V; 656 ἀνάγεις δὴ: ἀνάγεις B G P V; 657 τοῖς ἑμοῖς λόγοις: τοῖς ἑμοῖς B G P V; 676 αἰπόλος ἐρχόμενος: αἰπόλος B G P V; 681 συμβαίνουσιν: συμβάλλουσιν B G P V; 692 ἐπομένους: ἐπομένη B G P V; 695 τῷ ἔθει δέ: τῷ ἔθει B G P V; 713 λέγειν μέλλον: μέλλον λέγειν B G P V; 758 ὁ θρασύς: ἐγὼ ὁ θρασύς B G P V.

VIII, 1 λευκόχρουν: λευκόχρουν B G P V; 9 τῆς κορυφῆς: κορυφῆς B G P V; 56 συμφέρειν: συμφέρον B G P V; 64 δέδοικα γὰρ ὥς: δέδοικα ὥς B G P V; 64 Μίνως τρώσειε: τρώσειε Μίνως B G P V; 113 ποῖ: ποῦ B G P V; 175 ἀπηνῶς ἐν ἐκείνῃ: ἐν ἐκείνῃ ἀπηνῶς B G P V; 202 ἐταλάντευσε: ἐταλάντευε B G P V; αὐτὸν: ἑαυτὸν B G P V; 216 αὐτός τε: αὐτός B G P V; 241 τύχην: τέχνην B G P V; 299 μέχρι δὴ Μελέαγρος: om. B G P V; 312 πανοπέυς τε: πανοπέυς B G P V; 319 συνηγμένος: συνημμένος B G P V; 328 αὐτὸν: ἑαυτὸν B G P V; 335 ὑετίου: ὑετείου B G P V; 350 καὶ τιμῶ: καὶ ἔτι τιμῶ B G P V; 359 νεολαίας: νεότητος B G P V; 401 καὶ τὰ ἔγκατα πολλῶ ἐνειληφθέντα (ἐνειληφθέντα L Q) τῷ αἵματι ἐκχεῖται: om. B G P V; 460 δᾶδᾶς τε: δᾶδᾶς B G P V; 463 ἡ ἀδελφῆ: ἀδελφῆ B G P V; 468 αὐτῆ ἑώκει: αὐτῆς ἑώκει B G P V; 502 ἡμετέρα μὲν: ἡμετέρα γὰρ B G P V; 507 καὶ τὸν τοσοῦτον: καὶ τοσοῦτον B G P V; 515 δρᾶμα: πρᾶγμα B G P V; 535 ἐλεεινοῖς παρηκολούθησα: παρηκολούθησα ἐλεεινοῖς B G P V; 597 οὔπερ: οἴπερ B G P V; 631 εὐσεβῆς γραῦς: γραῦς εὐσεβῆς B G P V; 668 ὄστρακίνοις: ὄστρακίσις B G P V; 719 καὶ τὰ πρόσωπα: τὰ πρόσωπα B P¹; 725 τό τε πρᾶγμα: τὸ πρᾶγμα B P; 763 ἐπειδὴν μέγα: μέγα B P; 770 μέσου: τοῦ μέσου B P; 787 τοῖς λόγοις: λόγοις B P; 793 περιγίγνεσθαι: περιγίνεσθαι B P; 804 ὑπεξανίσταντο: ὑπεξανίστατο B P; 817 τοὺς θαλάμους: πρὸς τοὺς θαλάμους B P; 833 ὁ δῆμοις: ὁ δὲ δῆμοις B P; 850 γέρας ἡμῖν: γέρας B P; 865 ἑμαυτοῦ: ἑαυτοῦ B P; 879 ἐστι: ἔξεστι B P; 880 κατ' ἀριθμὸν: κατὰ καιρὸν B P.

Σχέση τῶν κωδίκων τῆς ομάδας f

“Ὅπως θὰ ἀποδειχθῇ ἀμέσως, ἡ ομάδα f χωρίζεται σὲ δύο δευτερεύουσες ομάδες: στὴ μία ἀνήκει ὁ κώδικας B καὶ στὴν ἄλλη οἱ κώδικες G P V. Γιὰ τὸ χωρισμὸ αὐτὸ συνηγορεῖ τὸ γεγονός ὅτι, στίς περιπτώσεις ποὺ παραθέτομε ἐδῶ, οἱ κώδικες A C I L Q R, ποὺ δίνουν τὴ σωστὴ γραφῆ, ἄλλοτε συμφωνοῦν μὲ τὸν κώδικα B καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς κώδικες G P V.

I. Διαχωριστικὰ λάθη τῶν κωδίκων G P V.

I, 51 ψυχρῶ τὴν θερμότητα: θερμῶ τὴν ψυχρότητα G P V; 62 ταῖς ἐώσις: τοῖς ἐώσιν G P V; 66 κατομβρεῖται: καταβομβεῖται G P V; 74 ὕδατα: νάματα G P V; 81 αἰθέρος: ἀέρος G P V; 94 οὐπω δὴ (δὲ C Q): οὐπω G P V; 123 δημήτρια: δημήτρια G P V; 143 μαιφόνω: μαιφόνου G P V; 156 σωμάτων ἐκείνων: ἐκείνων σωμάτων G P V; 157 αἵματι πολλῶ: αἵματι G P V; 158 τὸν θερμὸν λύθρον:

1. Οἱ κώδικες G καὶ V σταματοῦν στὸ στίχο 714 (διηγουμένων) τοῦ H' Βιβλίου. Παραθέτομε ὅμως στὴ συνέχεια τὰ κοινὰ λάθη τῶν κωδίκων B καὶ P ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς ομάδας f.

τῷ θερμῷ λύθρῳ G P V; 173 τὸ δὲ πολὺ πλῆθος: τὸ δὲ πλῆθος G P V; 215 τοῦ ἀληθοῦς: τῆς ἀληθοῦς G P V; 217 τὰς τοῦ παγετώδους: τὰς παγετώδους G P V; 218 ἀρκάδος: ἀρκάδου G P V; 221 ὁ λυκάων: λυκάων G P V; 222 εἶπε πειράσομαι: πειράσομαι εἶπε G P V; 225 ἤρρεσεν: ἤρκεσεν G P V; 230 ὁμοῦ τε ταῖς: ὁμοῦ ταῖς G P V; 236 οἱ βραχιόνες: βραχιόνες G P V; 238 alt. ἡ αὐτῆ: καὶ ἡ αὐτῆ G P V; 240 εἰς οἶκος: οἶκος G P V; 242 πάντας: πάντα G P V; 242 θᾶσσον πάντες: πάντες θᾶσσον G P V; 243 ἴστημι: ἴστησι G P V; 253 ἐμελλον: ἐμελλον G P V; 261 ὑετοῦς: οὐρανοῦς G P V; 269 καταρρέουσιν: καταθέουσιν G P V; 277 εἰσελθόντων: ἐλθόντων G P V; 284 ἠνέωξε: ἀνέωξε G P V; 289 ἀκαθαίρετος: ἀκαθαίρετος G P V; 339 ὑγρότερον: ὑδρότερον G P V; 349 ἀγούσαν: ἄδουσαν G P V; 407 γέ μιν ἐξ ἐκείνων A R: γέ μιν ἐκείνων B C Q μὲν οὖν ἐκείνων G P V; 435 αἰθροῖς: αἰθροῖς G P V; 442 χιμαίρας: χειμαίρας G Pac V; 445 παλαιότητι: γεναιότητι G P V; 468 κάκ: καὶ G P V; 482 πολλάκις εἶπεν ὁ πατήρ ἐγγόνους μοι θύγατερ ὀφείλεις: om. G P V; 489 μορφῆ: εὐχῆ G P V; 492 κοῦφαι: κοῦφοι G P V; 533 δ' ὅτε: δ' ὅτι G P V; 558 ἔση: ἔσο G P V; 568 ἔστι δέ τι νέμος: ἔστι νέμος G P V; 570 κυλίνδεται (καλίνδεται B): καλινδεῖται G P V; 578 παραμυθῆσαιντο: παραμυθῆσονται G P V; 595 δημοτικωτέρω θεῷ: δημοτικωτέρω G P V; 601 ἀπείδεν: εἶδεν G P V; 612 καὶ ἡ κρονία τὸ τῆς: καὶ τῆς G P V; 658 δᾶδας: δᾶδα G P V; 688 νεωστὶ δὴ (δὲ Q): νεωστὶ G P V; 706 κατέσχεν: ἔσχεν G P V; 758 ταυτὶ δὴ τὰ ὄνειδη: ταυτὶ τὰ ὄνειδη G P V.

VIII, 26 ἀνελάμβανεν: ἀντελάμβανεν G P V; 55 ἦ: ἡ G P V; 81 λεγούση: λεγούσης G P V; 84 ἡσυχῆ θάλαμον εἰσεισι: θάλαμον εἰσεισιν ἡσυχῆ G P V; 100 τοσοῦτον: τοῦτον G P V; 106 μάτην δεῖσεις πολλὰς ἀναλώσασα: om. G P V; 108 καταλιπὼν: ἀπολιπὼν G P V; 119 ταύτης: ταύτην G P V; 122 σὺ γε παῖς: σὺ παῖς G P V; 128 οἷς: ἡς G P V; 141 προσφῦσα: προσφύεῖσα G P V; 176 κατέλιπε: ἀπέλιπε G P V; 182 καὶ: om. G P V; 187 κατέχοι: κατέχη G P V; 194 κάμπτει: καλύπτει G P V; 202 αὐτοῦ (αὐτοῦ A I L Q): ἑαυτοῦ G P V; 207 ὠρίωνος: ὠρίονος G P V; 210 ἔργου τε: ἔργου G P V; 215 παραθαρρύνει: θαρρύνει G P V; 228 ἐπιλιπούσης: ἐπιλιπούσης G P V; 245 ἠκονημένω: εἰκονιμένω G P V; 249 θάτερον μὲν: θάτερον G P V; 249 ἴσταιτο (ἴστατο Q): ἴσταται G P V; 277 ἄτερ: ἄπερ G P V; 281 καὶ ὥς: καὶ G P V; 282 δσον: δσον G P V; 303 πειρίθω: πειρίνω G P V; 317 ἦλθε καὶ ὁ κόσμος: ἦλθε δὲ καὶ ὁ κόσμος G P V; 327 ἦδε: ἦδη G P V; 332 ἀφαιροῦνται: ἀφαιρεῖται G P V; 339 βληθεῖς: ληφθεῖς G P V; 354 ἐκτός: ἐκ τῆς G P V; 373 χιόνος ἵπποις: ἵπποις χιόνος G P V; 389 ρίπτουσιν: ριπτοῦσιν G P V; 399 γείτων: ἡ γείτων G P V; 405 ἐνεβόησεν: ἀνεβόησεν G P V; αἰγίδης: αἰγίδης G P V; 410 δένδρου: om. G P V, sr. rel.; 439 δσον: δσων G P V; 456 ἐκκεχωρήκασι: κεχωρήκασι G P V; 542 εἰς τέλος ἐκορέσθη: ἐκορέσθη G P V; 544 τῆς εὐγενοῦς (om. A I L): τῆς ἀληθοῦς G P V; 566 ἀνεκλήθησαν (ἀνεκλήθησαν Q): ἀνεκυλισθησαν G P V; 577 κεῖται: κεῖνται G P V; 587 τῆς θαλάσσης: τὸ τῆς θαλάσσης G P V; 600 ὁ ἵπποδάμας: ἵπποδάμας G P V; 630 καλάμαις: καλάμοις G P V; 673 δευτέρους: ἐτέροις G P V; 674 ἐρρυτιδωμέναις: ἐρρυτιδωμένοις G P V; 676 πορφυρῶν: πορφυραὶ G P VI.

II. Διαχωριστικὰ λάθη τοῦ κώδικα B.

I, 281 στόματα (στέματα G V): om. B; 400 ἀντί: ἀν τί B; 532 κατ' ἔχνος συντονωτέρω: συντονωτέρω κατ' ἔχνος B; 570 κυλίνδεται (καλινδεῖται G P V): κα-

λίνδεται B ; 604 ἤσθετο : ἤσθαιτο B ; 637 πειρωμένη : βουλομένη B ; 704 νηϊάδας : νηϊδας B ; 709 τῆ τε καινῆ : τῆ καινῆ B ; 724 τῆ ὄργῃ μέλλησιν : μέλλησιν τῆ ὄργῃ B ; 757 ὡς ἄν : ὡσάν B (πρβλ. καὶ στίχ. 607).

VIII, 75 ἀντιπράττον : ἀντιπράττον B ; 453 ἀλλήλους : om. B ; 465 ὠχρία : ὠχρία B ; 495 ἐξωγκωμένος (ἐξωγκούμενος G) : ἐξωγκώμενος B ; 523 ἐλώφησε (ἐλόφησε P) : ἐφώνησε B ; 557 θολερῶ : θαλερῶ B ; 640 ἐπέθηκεν : ὑπέθηκεν B ; 677 αὐτοῖς (αὐτῆ G V) ἢ διάθεσις : αὐτῆ ἢ διάθεσις B ; 683 αἰτοῦσι (αἰτούση Q) : ζητοῦσι B ; 712 μέχρις αὐτοῖς : μέχρις αὐτῆς B ; 725 τό τε πρᾶγμα : τό πρᾶγμα B ; 735 πολλάκις δὲ . . . ἤσθα (736) : om. B ; 778 πενθοῦσαι (πενθοῦσι I) : om. B ; 783 οὐδενὶ τῶν ἀπάντων : οὐδενὶ τῶν τῶν ἀπάντων B.

Τὰ διαχωριστικὰ λάθη τῶν κωδίκων G P V ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τοῦ κώδικα B ἀπὸ τὸ ἄλλο μᾶς ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ κώδικες αὐτοὶ κατὰγονται ἀπὸ ἓνα χαμένο κοινὸ πρόγονο, πού τὸν ὀνομάζουμε f.

Σχέση τῶν κωδίκων G P V

Οἱ κώδικες G P V χωρίζονται σὲ δύο ὑποομάδες : ἡ μία ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν κώδικα P καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ τοὺς κώδικες G καὶ V. Τὸ χωρισμὸ αὐτὸ τὸν ἐπιβάλλουν τὰ κοινὰ διαχωριστικὰ λάθη τῶν κωδίκων G καὶ V ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὰ διαχωριστικὰ λάθη τοῦ P ἀπὸ τὸ ἄλλο¹.

I. Διαχωριστικὰ λάθη τῶν κωδίκων G V.

I, 62 εἰς ἔω καὶ τὴν (εἰς τὴν I) : εἰς ἔω τὴν G V ; 87 ἀμόρφωτος : ἀμορφος G V ; 169 γαλαξίας : χαλαξίας G V ; 175 εἰ τόλμα : ἡ τόλμη G V ; 189 διολισθαίνοντας : διολισθένοντας G V ; 270 ποικίλας : ποικίλαις G V ; 270 περιθεμένη . . . νεφέλας (v. 271) : om. G V ; 281 στόματα : στέματα G V ; 294 πλάτην : πλάτει G V ; 296 ἰχθῦν : om. G V ; 303 φιτροῦς : φοιτροῦς G V ; 312 τούτους : τούτοις G V ; 362 σοὶ ἄν . . . ἔσχεν : om. G V ; 370 οὐπω : οὐτω G V ; 373 οὐ τὰ : οὐτω G V ; 674 περιεῖλε : παρεῖλε G V ; 707 στενάζαντος : στενάζοντος G V ; 721 τὰ θ' ἑκατὸν (τὰ τε ἑκατὸν C) : τὰ δ' ἑκατὸν G V.

VIII, 12 τῆς τοῦ πολέμου : τῆς πολέμου G V ; 16 ἐναπωμόρξατο : ἐναπομόρξατο G V ; 54 μῆ : om. G V ; 54 αἰτείτω : αἰτείτο G V ; 62 οὐχ (om. P) ὁ ἐμός : οὐ μὸς G οὐ μὸς V ; 63 ὑπερσχεῖν : ὑπερχεῖν G V ; 115 ἀποκέκλεισται : ὑποκέκλεισται G V ; 155 ἠὔξησέ γε : ἠὔξησε G V ; 160 οὐδούς : οὐδάς G V ; 163 ἀντιρρεῖ : ἀντερρεῖ G V ; 206 ἐπὶ : ἐπεὶ G V ; 247 σιδηρᾶ : σιδηρὰ G V ; 295 ἐλάα : ἐλάαι G V ; 312 νηρίκιός : νηρικὸς G V ; 316 ἀμπυκίδης : ἀμπικίδης G V ; 335 κατείχε : κατέχει G V ; 336 λιμναῖοι : λίμναισι G V ; 364 διαπαρείσης : διασπαρείσης G V ; 367 ἐπεπῆδησε : ἐπιπῆδησε G V ; 445 προσεκόμιζεν : προσκομίζει G V ; 458 ταμειοῖς (ταμίοις P) : ταμειοῖς G V ; 586 ἡμῶν : ἡμᾶς G V ; 590 βλέπεις : βλέποις G V ; 594 κάκ : καὶ G V ; 608 δέ τι : δέ τοι G V ; 638 φλιάν : φλοιάν G V ; 674 παλάθη : παλλάθη G V.

1. Ἐνα ἀκόμη γεγονὸς πού ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ τὸ χωρισμὸ εἶναι τὸ ὅτι οἱ κώδικες G καὶ V σταματοῦν στὸ ἴδιο ἀκριβῶς σημεῖο (στίχ. 714 τοῦ H' Βιβλίου [*διηγουμένων*]), ἐνῶ ὁ P περιλαμβάνει καὶ τὰ 15 Βιβλία τῶν *Μεταμορφώσεων*.

II. Διαχωριστικά λάθη τοῦ P.

I, 43 φάραγγας (φάραγκας Q Q¹): φάλαγγας P; 121 οἰκοί: οἰκοί P; 141 καὶ ὁ τοῦ σιδήρου . . . χρυσός: om. P; 150 ὑστάτη: ὑστάτην P; 207 τῷ βάρει: τοῦ βάρει P; 216 μαίναλα: μὲν ἄλλα P; 229 ὄπτα: ὄπται P; 233 ἐπιχειρεῖ: ἐπιχειρεῖν P; 251 ἀγωνιᾶν (ἀγωνιάν V ἀγωνιᾶν G): διαγωνιᾶν P; 268 χειροί: χερσὶ P; 292 θάλασσα: θάλαττα P; 296 ἀλιεύει: ἀλιεύς P; 314 alt. γῆ: γῆν P; 356 οὐπω ἄλις ἐστὶν ἀσφαλῆς: οὕτω ἄλις ἐστὶν ἀσφάλειαν P; 367 ὠλοφύραντο (ὠλοφύρατο G): ὠλοφύροντο P; 385 πύρρα (πήρα B G R V): πείρα P; 390 ἐπιμηθίδα: ἐπιμηθίδα P; 399 ριπτοῦσι: ρίπτουσι P; 421 ἠῤῥάνατο: ἠῤῥατο P; 427 τὸν τοῦ γενναῖοι: τοῦ γενναῖοι P; 444 μέλανα: μέλαινα P; 497 φίλτατε: φιλάττη P; 529 κόμην: κόμην P; 536 ρύγγει: ρέγγει P; 567 κορυφήν: κεφαλὴν P; 588 πατρῶου: πρώτου P; 608 ἀπ' ἄκρου: ἐπ' ἄκρου P; 632 κλάδους τε δὴ: κλάδους τε μὴ P; 635 τῷ ἄργω: ἐν τῷ ἄργω P; 636 ἄργω: om. P; 657 μόνον: μονὸν P; 688 τίμη λόγῳ εὐρέθη: om. P; 700 ὑπόλοιπον δν: ὑπόλοιπον δν P; 706 τοῦ σώματος: σώματος P; 711 οὕτω: οὕτε P; 718 ἤπερ ἐγγειτόνων: ἡ περὶ γειτόνων P; 723 κατηστερισμένων: καταστερισμένων P.

VIII, 37 ἡνίας: ἡνίκας P; 53 ταύτην: om. P; 75 ἀπολλύσα: ἀπολλύσαι P; 78 δεῖ: δοκεῖ P; 99 Κρήτην: Κρήτης P; 109 προτιμηθεῖς τοῦ πατρὸς: om. P; 196 αὐτοῦ: αὐτὸν P; 226 τὸν τῶν πτερῶν: τὸν ἐκ τῶν πτερῶν P; 245 ἐνεχάραξεν: συνεχάραξεν P; 257 ἐν ὑψηλαῖς: ὑψηλαῖς P; 350 εἰ σε: εἰπέ P; 364 ἰγνύης: ἰγνύος P; 364 ἀφῆκεν αὐτὸν: ἀφῆκεν αὐτὸν P; 411 ἐκείνου μὲν: ἐκείνου P; 442 προθυμούμενον: προμηθούμενον P; 458 ταμειοῖς (ταμειοῖς G V): ταμίοις P; 468 πιστεύειν: πιστοῦν τι P; 486 συμφορηθεῖσι: συμφοραθεῖσι P; 492 πείσεσθαι (ποιήσεσθον G V): ποιήσεσθαι P; 501 ὄφελος: ὄφειλος P; 505 ἀπόδος: δ' ἀπόδος P; 505 τοῖς με τῶν ἀδελφῶν μνήμασι: ταῖς με τῶν ἀδελφῶν μνήμασι P; 570 τοσοῦτοις: τοιούτοις P; 595 ὑπεδεξάμην: ὑπεξάμην P; 643 γηραλέα: γηραλαῖ P; 657 μῆ: μὴν P.

Τὰ διαχωριστικά λάθη τῶν κωδίκων G V ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριᾶ καὶ τοῦ κώδικα P ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ κώδικες αὐτοὶ κατάγονται ἀπὸ ἓνα χαμένο κοινὸ πρόγονο, ποῦ τὸν ὀνομάζουμε g.

Σχέση τῶν κωδίκων G καὶ V

Οἱ κώδικες G καὶ V παρουσιάζουν διαχωριστικά λάθη.

I. Διαχωριστικά λάθη τοῦ G.

I, 78 εἰτ' οὖν: εἰτούν G; 97 οὐπω . . . ἐξάννυσαν: om. G; 167 συγκαλεῖ τε: συγκαλεῖται G; 334 ὕδατα: τὰ ὕδατα G; 358 μοίραις: ὁμοίαις G; 367 ὠλοφύραντο (ὠλοφύροντο P): ὠλοφύρατο G; 373 δυσειδέσι μνίοις (μνείοις A I L): δυσειδεμίοις G; 375 ἐκάτερος: ἐκάτεροι G; 376 φιλήματα: φίλημα G; 398 ἀποχωροῦσι: ἀναχωροῦσι G; 414 δοκιμώτατον: δοκιμώτερον G; 455 κέρα: κέρατα G; 470 λάμπον ὄξεια: om. G; 476 Φοῖβην: νόμφην G; 534 καὶ ὁ μὲν . . . σωθῆναι: om. G; 543 δαπανηθείσης: δαπανησθείσης G; 602 ποιήσασαν: ποιήσασα G; 649 ἐχάραξεν: ἐχάραττεν G; 652 τῷ τραχήλῳ: ἐν τῷ τραχήλῳ G; 734 περιφύς: περιφύς G; 740 κέρατα: κέρα G; 767 ἐκτείνει: ἐκτείνας G.

VIII, 42 ὁ Μίνως: ὁμοίως G; 73 τύχη: τέχνη G; 75 τὸ τῷ τοσοῦτω (τὸ

τοσοῦτω B P Q V) : τῶ τοσοῦτω G ; 83 παρῆν : ὑπῆν G ; 127 τείχη : τύχη G ; 129 σὺ τῷ ἐμῷ : σὺν τῷ ἐμῷ G ; 138 σὺ μὲν : σὺ μὲν γάρ G ; 140 ἐπιλεησμένη (ἐπιλευσμένη P V) : ἐπιλευσμένη G ; 153 κρήσσης : κρήτης G ; 155 ἠὔξησέ γε : ἠύξησε G ; 165 pr. νῦν om. G ; 211 φιλήματα : φίλημα G ; 291 δ' ὠραίας : δεραίας G ; 336 εὐκαμπής : ἀκαμπής G ; 360 δεξιὸν : δεξιῶς G ; 426 Νωνακρεία : Νωτακρεία G ; 495 ἐξωγκωμένος (ἐξωγκόμενος B) : ἐξωγκούμενος G ; 502 οἰχῆση : ὀρχῆση G ; 506 δράσω : δράσαι G ; 507 μοι : μου G ; 508 κάμπτει : κάμπτειν G ; 512 ἐπιθανάτιον : ἐπὶ θάνατον G ; 520 τε : γε G ; 538 αὐτῷ . . . διδῶσι om. G ; 548 ἀπολαύσας : ἀπολαῦσαι G ; 594 νηχομένη τε : νηχομένη G ; 601 πάρασχε : παρέχε G ; 602 καὶ τῆ... θηριωδία om. G ; 631 ἦ τε βαυκίς : ἦδη ἦ τε βαυκίς G ; 651 παρυποκλέπτουσι : υποκλέπτουσι G ; 674 κάρυα : δάκρυα G.

II. Διαχωριστικὰ λάθη τοῦ V.

I, 334 καὶ πάντα ὕδατα bis braebet V ; 350 ἐφώνει : ἐφώρει V ; 471 ἀμβλύ : ἀμβρῦ V ; 534 ποσι : παισι V ; 658 ἀγνοῶν : ἀγνοῶ V ; 670 πλειάς : πλοιάς V.

VIII, 62 οὐχ ὁ ἐμὸς : ὁ ἐμὸς P οὐ μὸς G οὐ μὸς V ; 149 ἀνέχων : ἀνεχῶν V ; 226 εὐώδη : εὐώδει V ; 239 ὀφθεις : ὀφθεις V ; 248 ἴσον : ἴσον V ; 292 ἄλωσ (ἄλλως Q) : ἄλωσ V ; 318 ἐκπεπεστάτη : ἐκπεπεστάτη V ; 511 τρεμούση : τρεμούση V ; 524 κούφας : κούφας V ; 529 κόνει : κόνει V.

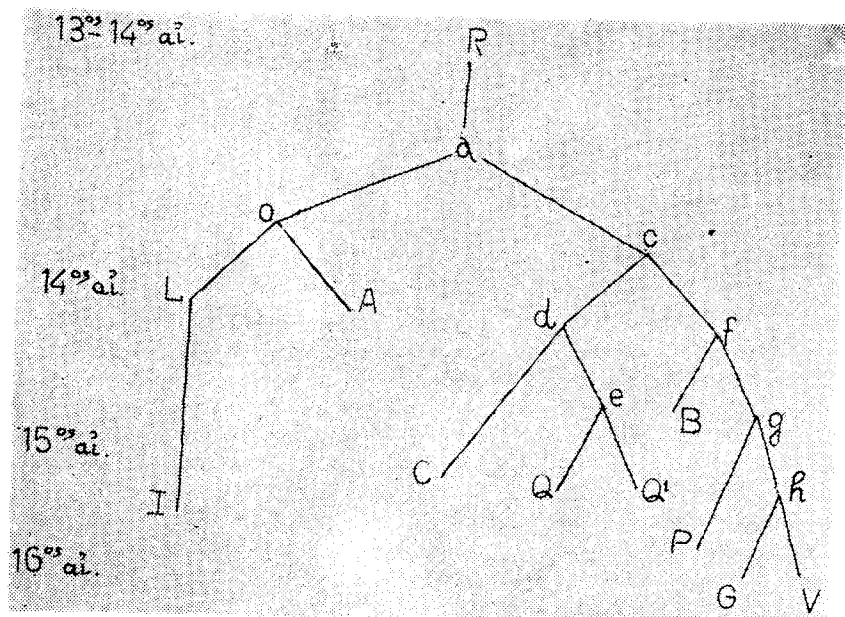
Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ συνάγεται ὅτι οἱ κώδικες G καὶ V κατάγονται ἀπὸ ἓνα κοινὸ χαμένο πρόγονο¹, ποῦ τὸν ὀνομάζουμε h.

Τὰ συμπεράσματα ποῦ βγάλαμε ἀπὸ τῆ λεπτομερῆ μελέτη τῆς σχέσης τῶν κωδίκων τῶν *Μεταμορφώσεων* μποροῦν σχηματικὰ νὰ παρασταθοῦν μὲ τὸ ἀκόλουθο στέμμα².

1. Πρβλ. σελ. 399, σημ. 1.

2. Στὶς παρακάτω περιπτώσεις διαπιστώνεται σχέση κωδίκων ποῦ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸ προτεινόμενο στέμμα. Πρόκειται ὅμως γιὰ ὀρθογραφικὰ λάθη ποῦ διέπραξαν οἱ γραφεῖς τῶν κωδίκων αὐτῶν ἀνεξάρτητα ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο : I, 33 διοικηθεῖσαν : διοικηθεῖσαν P Q ; 140 στυγίσις : στυγείσις P Q ; 224 νυκτὸς δὴ : νυκτὸς δὲ C Q V ; 242 φαίνηται : φαίνεται C P ; 260 θνητὸν : θνητῶν C Q R ; 273 κενὸν ; καινὸν A L G V ; 293 διαλλάττον : διαλάττον I Q ; 312 ἀσιτίαι : ἀσιτεῖαι I L G V ; 337 μέση : μέσω A I L P ; 422 καὶ τι : καὶ τοι G Q Q¹.

VIII, 131 σοί γε : σὺ γε G V Q ; 132 ἦ : ἦ A G P V ; 196 αὐτοῦ B G R V : αὐτοῦ A I L Q αὐτὸν P ; 212 εἰσαῦθις : εἰς αὐθις P Q V ; 215 παιδοτριβεῖ : παιδοτριβῆ A G P V ; 218 καλαῦροπι : καλαῦρωπι G V Q ; 302 ἐξαρτυσάμενος P Q ; 308 ἥλιδος : ἥλιδος I L B ἥλυδος G V ἥλιθος Q ; 358 ζητῆ : ζητεῖ G I L P Q V ; 376 χαυλιόδους : χαυλιώδους I L P ; 422 πελώριον : πελλώριον P V ; 433 τὸ ἄθλον : τὸν ἄθλον G I L V ; 574 θάλατταν : θάλασσαν B G ; 605 ἐξεδειματώθη : ἐξεδηματώθη G I L V Q 608 αὐτοῖς : αὐτῆς G I L V ; 663 ψῆχει : ψύχει A G I L V.

Ἐπομένως, βάση τῆς κριτικῆς ἔκδοσης τῆς Πλανούδειας μετάφρασης τῶν *Μεταμορφώσεων* τοῦ Ὀβιδίου ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι ὁ κώδικας R. Τὰ λοιπὰ χειρόγραφα εἶναι ἀξιοποιήσιμα μόνο στὶς περιπτώσεις ὅπου τὸ χειρόγραφο αὐτὸ παρουσιάζει χάσματα ἢ φθορές.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Παραναγνώσεις τοῦ Boissonade.

I, 28 τῆ τε C P (non τῆ); 45 τοσαῦτα G (non τοσαῦται); 61 ἔω τὴν G (non ἔω καὶ τὴν); 144 ἀρπαγῆς G P (non ἀρπαγῶν); 149 νικηθεῖτα P (non νικηθεῖσα); 174 θαλάμους G (non θαλαμοὺς); 207 τοῦ βάρει P (non τῶ βάρει); 245 τῶ ἑαυτῶν G (non τὸ ἑαυτῶν); 268 χερσὶ P (non χειρὶ); 291 καὶ θάλαττα G P (non καὶ θάλασσα); 318 ἐκάλυπτε G P (non ἐκάλυψε); 339 ὑδρότερον G P (non ὑγρότερον); 398 ἀποχωροῦσι P (non ἀναχωροῦσι); 427 τὸν τοῦ G (non τοῦ); 469 διαφόρων G P (non διαφορῶν); 478 ἡ δ' ἀποστρεφομένη G P (non ἡ δ' ἀποστρεφομένη, πρβλ. καὶ στίχ. 483); 483 ἀμάρτημα G P (non ἀμαρτήματα); 498 καὶ G (non καὶ τί); 536 ρέγχει P (non ρύγχει); 541 θάσσων τ' ἐστὶν G P (non θάσσων ἐστί); 556 τὰ φιλήματα G P (non φιλήματα); 573 τοῖς G P (non τοῦς); 579 ἀκάκαματος P (non ἀκάματος); 617 τί δὴ G P (non τί δέ); 632 μὴ P (non δὴ); 635 ἰκέτις ἐ(ν) τῶ P (non ἰκέτις τῶ); 653 πᾶσαν τὴν γῆν P (non πᾶσαν γῆν); 682 ἐκάθισε δὴ G P (non ἐκάθισε δέ); 701 δαπανηθείσης G (non δαπανηθείσης); 717 νευστάζοντα P (non νυστάζοντα); 720 εἶχον P (non εἶχες); 721 τὰ θ' ἑκατὸν P (non τὰ δ' ἑκατὸν); 726 ἀργολογικῆς P (non ἀργολικῆς).

VIII, 37 ἡνίκας P (non ἡνίας); 75 ἀπολλῦσαι P (non ἀπολλῦσα); 99 κρήτης P (non κρήτην); 115 ἀποκέλεισται P (non ὑποκέλεισται); 127 ἀξία G P (non ἄξια); 132 ἡ G (non ἦ); 138 σὺ μὲν P (non σὺ μὲν γάρ); 153 κρήσσης P (non κρήτης); 155 ἠῤῥησε G (non ἠῤῥησέ γε); 158 ἐγκλεῖσαι G P (non ἐκκλεῖσαι); 162 οὐκουν G P (non οὐκοῦν); 165 μὲν G (non νῦν μὲν); 177 δι' αἰθλοῖς G (non δ' αἰθλοῖς); 206 ἔπει G (non ἐπι); 216 αὐτοῦ P (non αὐτοῦ); 226 ἐκ τῶν πτερῶν P (non τῶν πτερῶν); 233 κύμασι P (non ὕδασι); 245 συνεχάραξεν P (non ἐνεχάραξεν); 246 πρίονος P (non πρίονος); 257 ὑψηλαῖς G (non ἐν ὑψηλαῖς); 290 ἀξηνθέντα P (non ἀξηθέντα); 302 ἐξαρτησάμενος P (non ἐξαρτυσάμενος); 308 ἀκρορίδαι P (non ἀκτορίδαι); 312 νηρικός τε G (non νηρικός τε); 335 ἀκαμπῆς G (non εὐκαμπῆς); 335 κατεῖχε P (non κατέχει); 340 δὲ P (non δὴ); 392 τῶν γυναικειῶν G P (non γυναικειῶν); 409 ἐνσεῖσαντι G P (non ἐκσεῖσαντι); 411 ἐκείνου μὲν G P (non ἐκείνου); 415 δόρατα G P (non τὰ δόρατα); 447 ἡ G (non ἦ); 485 συμφοραθῆσι P (non συμφορηθεῖσι); 493 δυσχεραίνῶ G (non δυσχεραίνω); 505 τοῖς G (non ταῖς); 508 κάμπτειν G (non κάμπτει); 520 τόν γε G (non τόν τε); 522 τό τε πῦρ G P (non τὸ πῦρ); 531 αὐτῆ P, αὐτῆ G (non αὐτῆ); 548 ἀπολαῦσαι G (non ἀπολαύσας); 558 ἡ ὑπομονὴ G P (non ὑπομονή); 567 μὲν ὁ G P (non ὁ μὲν); 570 τοσοῦτοις G (non τοιοῦτοις); 571 δὲ νύμφαι P (non δ' αἰ νύμφαι); 578 τούτων G P (non τούτους); 594 ἀκ σκοπέλου P (non ἀκ σκοπέλου); 595 ὑπεξάμην P (non ὑπεδεξάμην); 601 ab καὶ τῆ usque ad θηριωδία desunt in G (non in P); 608 περκαρδίων P (non περικαρδίων); 641 ἀνασκαλεύσασα P (non ἀνασαλεύσασα); 644 γηραλαι P (non γηραλέα); 658 μὴν P (non μῆ); 674 ἐρρυτιδωμένοις G P (non ἐρρυτιδωμέναις); 755 ἀλλ' ἦ

P non άλλ' ει); 763 εἶπερ P (non ἤπερ); 770 τοῖος δέ τις P (non τοιόσδε); 776 τῷ βάρει G P (non τῷ βαρεῖ); 794 καταπλήττοι P (non καταπλήττη); 812 αὐτῆ P (non αὐτῆς); 820 καιναῖς P (non κεναῖς); 828 ἀπέωθη P (non ἀπεώσθη); 842 τὸ ἐσθίειν P (non τῷ ἐσθίειν); 852 ἱκετὴν P (non ἱκέτιν).

Παράρτημα II

A. Ἐπιτυχεῖς διορθώσεις τοῦ Boissonade, ποὺ σχεδὸν πάντα ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὸν R καὶ τοὺς ἄλλους κώδικες τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε ὑπόψη του ὁ πρῶτος ἐκδότης :

I, 2 μετεβάλετε : μεταβάλετε P μεταβάλλετε G ; 32 διοικισθεῖσαν Boiss. : διοικηθεῖσαν P Q διοικηθεῖσαν cett. ; 33 ταύτην : ταύτης G P ; 62 ταῖς ἐφόις : τοῖς ἐώσιν G P ; 66 κατομβρεῖται : καταβομβεῖται G P ; 143 μαιφόνω : μαιφόνου G P ; 158 τὸν θερμὸν λύθρον : τῷ θερμῷ λύθρῳ G P ; 206 ἐκοίμισε : ἐκοίμησε G P ; 215 τοῦ ἀληθοῦς : τῆς ἀληθοῦς G P ; 218 ἀρκάδος : ἀρκάδου G P ; 243 ἴστημι : ἴστησι G P ; 253 ἐμελλεν : ἐμελλον G P ; 320 προσσχών : προσσχών codd. ; 349 ἄγουσαν : ἄδουσαν G P ; 533 ὅτε : ὅτι G P ; 545 κέκτησθε : κέκτησθαι G P ; 657 λόγοις : om. G P ; 692 ἐπομένους : ἐπομένη G P ; 748 Διός : om. G P ; 756 πρὸς : om. G P.

VIII, 8 νῆσος : νεῖσος G P ; 62 οὐχ ὁ ἐμὸς : οὐ μὲς G ὁ ἐμὸς P ; 81 λεγούση : λεγούσης G P ; 100 τοσοῦτο codd. (τοσοῦτον Boiss.) : τοῦτον G P ; 113 ποῖ : ποῦ G P ; 128 οἷς : ἦς G P ; 145 πατήρ : πατήρ Ζεὺς codd. ; 182 καὶ deest in G P ; 194 κάμπτει : καλύπτει G P ; 242 τύχην : τέχνην G P ; 277 ἄτερ : ἄπερ G P ; 282 ὄσου : ὄσον G P ; 354 ἐκτός : ἐκ τῆς G P ; 439 ὄσον : ὄσων G P ; 493 πείσεσθαι : ποιήσεσθαι P ποιήσεσθον (αι supra on) G ; 530 αὐτοῦ R : αὐτοῦ cett. ; 568 λέλεξ : καὶ λέλεξ codd. ; 602 αὐτῆ : αὐτῆ G P ; 620 φιλόρα pro tiliae suppl. Boiss. ; 647 ὁ R : ὁ cett. ; 656 κοιματίου : κυματίου codd. ; 751 τοῦτο : τοῦτον G P ; 751 ὁ δρυόπειος : ἡ δρυόπειος G P ; 763 ὅτε pro ubi cuppl. Boiss. ; 782 εἰ μὴ κακεῖνος : εἰ κανεῖνος codd. ; 811 ταύτης : ταύτην G P ; 843 σφοδρᾶ : σφόδρα codd. ; 871 μεταμείψιμα σώματα pro transformia corpora suppl. Boiss.

+ γραφήν ἀναβάλλομαι ἵνα καὶ εὐαγγελίσθῃς ἀδελφί μου αὐτὸ πλὴν ἵνα ἴδῃς ἅντ' ἐκινῆται πάλιν
ἢ τί μοι ἔσται χεῖρ τ' ἀναβαλλόμενος ἄνευ φωνῆς ἢ μήτις ἢ σκευὴς ἢ σφραγὶς ἢ δόξα: κ... κ...
ἰατρὸς δ' ἰατρείᾳ παρὰ τὸ πῶς φιλομαθέστερος ἢ καὶ δόξαιον ἀσπινόμενον ἢ σφραγῆσαι ἀναβάλλομαι.
Καὶ ἐπίσημον τὸ σφραγῆσαι ἀναβάλλομαι παρὰ τὸ πῶς. ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.

Matc. Graec. 481, f. 132v

ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.
ἔσται κωμικὴ πρόστασις ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης ἀφραδίης.

Vat. Reg. Graec. 132, f. 1